

10. Милін Н. “Третій путь” Тони Блера. – С.45.
11. Сорокіна В. Великобританія: сфера услуг в 90-е годы // Мировая економіка и міжнародні відносини. – 2000. – №2. – С.89.
12. Милін Н. “Третій путь” Тони Блера. – С.45.
13. Сорокіна В. Великобританія: частна фінансова ініціатива // Мировая економіка и міжнародні відносини. – 1999. – №1. – С.92.

Summary

The article reveals the main steps of Tony Blair's government in the sphere of social policy on the basis of the neolabourist conception of “the third way”. The main attention is paid to the problems of unemployment, health care and education.

Одержано 18 березня 2005 р.

УДК 327(477+410)“1918-1919”:82-94

О.І.Козій

УКРАЇНСЬКО-БРИТАНСЬКІ КОНТАКТИ 1918–1919 рр. У МЕМУАРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті робиться спроба охарактеризувати мемуарну літературу з історії західноукраїнсько-англійських контактів під час польсько-української війни.

Ключові слова: ЗУНР, українсько-британські контакти, мемуари.

Після проголошення незалежності України відчутно активізувався незворотний процес вивчення малодосліджених сторінок в історії України. За останні роки тема Західноукраїнської Народної республіки знайшла відображення у багатьох вітчизняних дослідженнях. Однак, проблема міжнародних відносин молодій державі з зарубіжними країнами і, зокрема, з Великою Британією, недостатньо вивчена у вітчизняній та зарубіжній історіографії. У цьому плані малоопрацьованим пластом є мемуарна спадщина.

Так, у статті М.Дерев'янка і А.Панчука “ЗУНР в українській історіографії” лише згадується про мемуари М.Омеляновича-Павленка та М.Лозинського як джерело вивчення історії ЗУНР¹. У розвідці Ю.Довгана знаходимо коротку характеристику спогадів Д.Ллойд Джорджа, у якій за-

значається, що британський прем'єр-міністр на момент написання спогадів чітко уявляв собі предмет суперечки між українцями і поляками².

Серед мемуарів із даної теми цінними є спогади Державного Секретаря закордонних справ ЗУНР, представника ЗУНР на Паризькій мирній конференції, доктора юридичних наук М.М.Лозинського (1880–1937).

Михайло Михайлович Лозинський народився у 1880 р. в заможній селянській родині. Після закінчення гімназії вступає на юридичний факультет Львівського університету. Під час навчання бере активну участь в українському визвольному русі. Ще в студентські роки пише публіцистичні матеріали у такі відомі українознавчі видання, як “Рада”, “Громадська думка”, “Діло”. По закінченні університету М.М.Лозинський продовжує публіцистичну роботу та вступає до Української національно-демократичної партії (УНДП). Під час Першої світової війни він є одним із засновників та керівників Спілки визволення України, неодноразово відвідує Наддніпрянську Україну. Після розвалу Габсбургської імперії Лозинський обирається до Української Національної Ради. Завдяки своїм неабияким дипломатичним здібностям, він стає товаришем Державного Секретаря закордонних справ у першому уряді ЗУНР. Наприкінці лютого 1919 р. очолює українську делегацію на переговорах з комісією Бертелемі. 10 березня М.Лозинського призначено Державним Секретарем закордонних справ, а вже 17 квітня на чолі спеціальної місії ЗУНР він вирушає на Паризьку мирну конференцію. Її завданням було досягнення перемир'я між обома воюючими сторонами – ЗУНР і Польщею. У Парижі в складі об'єднаної делегації УНР М.Лозинський бере активну участь у відстоюванні незалежності України.

Після втрати незалежності України він емігрував до Відня, де 1922 року видав свої спогади під назвою “Галичина в роках 1918–1920”. II і III розділи мемуарів присвячено українсько-англійським взаєминам означеного часу. Тут детально описується переговорний процес 25–28 лютого 1919 року між ЗУНР і Польщею за посередництва антантівської комісії Бертелемі. Автор подає повний текст проекту договору перемир'я. При цьому відзначає жорсткість позиції антантівської делегації. Він пише: “Тут знову виявилася культурність представників держав Антанти. Не розібравшись навіть, в чім діло, і думаючи, що це ми не хочемо вести переговорів, представник Англії, до якого звернулися обі сторони, знов застукав п'ястками о стіл”³. Не можна не погодитися з думкою автора, що проект договору перемир'я, запропонований комісією, був підготовлений у Варшаві. Це підтверджують і чисельні документи протоколів засідання союзної місії та комісії Бертелемі у Польщі, а також звіти польських делегатів⁴.

Велику увагу Лозинський приділив роботі міжсоюзної комісії під головуванням члена англійської делегації Л.Боти, яка була утворена Паризькою мирною конференцією. На неї покладалося завдання вивчити українсько-польську проблему і запропонувати проект перемир'я. На спільних засіданнях комісії Боти та української делегації розглядалися важливі питання, що стосувалися врегулювання українсько-польського конфлікту: воєнне становище УГА (30 квітня 1919 р.), позиція української сторони стосовно демаркаційної лінії та причини нереалізації проекту перемир'я комісії Бертелемі, інформація про передислокацію армії Галлера у Східну Галичину (8 травня 1919 р.), вручення проекту перемир'я обом делегаціям (12 травня 1919 р.)⁵.

Значне місце держсекретар відводить діяльності української делегації протягом другої половини травня – першої половини червня 1919 року. Зокрема, він наводить текст звернень галицьких представників до мирної конференції від 21, 27, 29 травня і 6 червня, в яких вказується на небажання польської сторони припинити воєнні дії і прийняти умови перемир'я комісії Боти, та дезінформацію польською стороною подій на фронті тощо⁶.

Лозинським досить детально описано засідання Ради 4-х та української делегації 21 травня 1919 року. Це була перша і остання зустріч української делегації із главами держав всемогутньої Антанти і США. Тоді вперше керівники Англії, Італії, США і Франції вислухали точку зору українських представників. Серед них найбільшу активність виявив британський прем'єр-міністр Ллойд Джордж. Він буквально засипав українських делегатів запитаннями. Його цікавило ставлення українців до більшовиків, росіян, поляків, українська мова, релігія, боездатність армії, тощо⁷.

Спогади М.М.Лозинського написані на основі великої кількості документів. Він був автором численних звернень до керівних органів мирної конференції. Документи української делегації, які не ввійшли у спогади, були ним упорядковані і видані⁸. Він подає унікальну інформацію. Це, зокрема, матеріали переговорів української делегації з місією Бертелемі 25–28 лютого 1919 р., протоколи засідань української делегації і комісії Боти, внутрішніх протиріч всередині об'єднаної української дипломатичної місії, (делегати В.Панейко і С.Томашівський наполягали на особливості Східногалицької справи, суть якої була в тому, що Галичина нібито є окрема держава)⁹, численні звернення уряду ЗУНР і дипломатичної делегації до керівних органів Паризької мирної конференції. Більшість з них мали інформаційний характер. Отже, без вивчення спогадів М.Лозинського не бачиться можливим повною мірою дослідити як україн-

сько-англійські контакти, так і політику Антанти і США відносно ЗУНР в цілому.

Вагоме місце у мемуарній літературі проблеми займають спогади головнокомандуючого української галицької армії (УГА) Михайла Омеляновича-Павленка (1878–1952). Під час служби у російській армії він брав участь у російсько-японській війні. У Першу світову війну командував гвардійським корпусом. За часів Центральної Ради командував українською бригадою в Катеринославі. У період Гетьманату він – командир 3 стрілецької дивізії. Протягом 10 грудня 1918 р. – 9 червня 1919 р. – головнокомандувач УГА. Учасник українсько-антантівських переговорів у Ходорові 22 лютого 1919 р.

Його “Українсько-польська війна” побачила світ у Празі 1928 року. Основна увага автора зосереджена на збройному протистоянні між українцями і поляками у Східній Галичині. Він згадує про зустріч комісії Бертелемі і командування УГА 22 лютого 1919 року у Ходорові, де обговорювалися умови припинення воєнних дій. У споминах подані телеграми антантівської комісії до українського командування від 18 і 20 лютого. У першій з них союзна місія ставила умовою свого проїзду з Перемишля до Львова негайне припинення вогню. Головнокомандувач УГА переслав її до уряду з поміткою, що виконання цих умов неможливе. У другій – вимагалось забезпечення її проїзду до Ходорова. При цьому зазначалося, що відмова уряду ЗУНР буде визнана як “ворожий акт проти Антанти”¹⁰.

Український генерал досить детально описує сам переговорний процес та склад антантівської комісії. До неї ввійшли: від Англії – генерал Кортон де Віарт, полковники Моуль і Сміт. Американську делегацію очолював Р.Лорд, італійську – майор Стабіле. Генерал Бертелемі був, водночас, керівником французької та загалом всієї антантівської делегації. Цікавим для дослідника буде опис вкрай негативного ставлення галицького командування до голови комісії і прихильність до інших її членів, зокрема до керівника англійської місії Кортон де Віарта. Ось як описує М.Омелянович-Павленко прибуття згадуваної делегації: “Першим вийшов із нашого вагону генерал Кортон де Віарт. Не дивлячись на важке каліцтво (відсутність лівого ока, однієї руки й, здається, ступні однієї ноги) його струнка і цілком свіжа постать робила на всіх дуже добре враження. Останнім вийшов насуплений і непривітний генерал Бертелемі. Генерал Бертелемі мав серед українців імідж їх ворога”¹¹.

У мемуарах подається короткий перебіг переговорів у Ходорові. Місія Антанти намагалася з’ясувати, чому українська армія, одержавши телеграму з вимогою припинити військові дії, продовжує їх. Делегація праг-

нула вияснити, чи не є це викликом державам Антанті. Головнокомандувач УГА відповів, що оперативні обставини не дозволяли припинити військові дії. Водночас, Омелянович-Павленко дав зрозуміти, що він є лише військовим і підкоряється уряду, який один може вирішити питання про укладення перемир'я. Наступне питання стосувалося часу, який потрібен для припинення війни. Порадившись з начальником штабу УГА Курмановичем, головнокомандувач заявив, що відповідь буде дана через кілька годин. Після коротких консультацій між членами комісії Бертелемі, Кортон де Віарт передав згоду чекати на відповідь. У результаті була оголошена обідня перерва¹².

Однак Жозеф Бертелемі вирішив викласти ще до обіду позицію держав Антанті щодо лінії розмежування між ЗУНР і Польщею. Він заявив, що члени комісії бажають укладення перемир'я між обома воюючими сторонами й встановлення демаркаційної лінії, а всі крапки над "і" мала розставити Паризька мирна конференція. Тоді ж Бертелемі окреслив демаркаційну лінію. Омелянович-Павленко в своїх спогадах не подає запропонованої лінії розмежування. Але можна припустити, що ця лінія, в основному, співпадала з пізніше окресленою "лінією Бертелемі", яка була оголошена 28 лютого 1919 року. Вона починалася на півночі по річці Західний Буг–Соснівка–Кам'янка (теперішня Кам'янка-Бузька), проходила між повітами Кам'янський і Жовківський – Львівський і Кам'янський – Львівський і Перемишлянський – Бібрковецький і Перемишлянський – південніше Львівського і східніше Дрогобицького і Турчанського повітів на півдні¹³. Таким чином, приблизно 1/3 території Східної Галичини передавалася Польщі. Тут проживала приблизно половина галицьких українців та містилася більша частина економічного потенціалу краю.

Приблизно о 13.30 почався обід в їдальні генерального штабу УГА. Протягом обіду йшли розмови на політичні теми. Зокрема, Омелянович-Павленко запідозрив французів у недобррозичливості до української сторони і недвозначно натякнув на це Кортону де Віарту. На це останній відповів, що французи мають свою точку зору на дану проблему, але, крім цього, є ще інших три точки зору.

Через годину надійшло повідомлення із тодішньої столиці ЗУНР Станіслава, що відповідь буде готова наступного дня вранці, тобто 23 лютого. Комісія з цим погодилася і відбула до Львова.

За твердженням головнокомандуючого УГА, між ним і шефом англійської місії склалися теплі взаємини. М.Омелянович-Павленко і Кортон де Віарт сфотографувалися. Пізніше у своїх спогадах англієць охарактеризував українського генерала, як "простого і приємного козака"¹⁴. Але у звіті Ллойд Джорджу та В.Вільсону він подавав упереджені дані

про український визвольний рух і пропонував надіслати у Східну Галичину армію Галлера і 1500 французьких офіцерів або організувати інтервенцію військ Антанти¹⁵. Ці збройні сили мали допомогти Польщі окупувати Східну Галичину. Кортон де Віарт, таким чином, пропонував підтримати поляків.

Певний інтерес складають мемуари Ллойд Джорджа, його позиція у східногалицькому питанні. Він, зокрема, піддає критиці агресивну політику Польщі, наголошує, що населення Галичини і України було проти польського панування і при проведенні плебісциту категорично відмовилося б від нього¹⁶. Він критикує заяви польських лідерів І.Падеревського та Р.Дмовського щодо законності польських прав на Східну Галичину, стверджуючи, що “польська армія намагалася силою приєднати до себе всю провінцію, всупереч бажанням більшості населення, яке всіляко опиралося полякам. За походженням, мовою і релігією це населення було українським”¹⁷. У дискусії з І.Падеревським Ллойд Джордж зауважував, що Польща не має права захоплювати чужі території на сході. На його погляд, завдяки війсьній підтримці Антант поляки добилися незалежності і тому мають виконувати рекомендації Паризької мирної конференції й припинити агресію щодо своїх сусідів¹⁸ (малася на увазі польська агресія в Литві, Білорусі та в Україні). Також Ллойд Джордж висловлює незгоду з польською політикою Франції та США на Сході Європи.

У цілому, спогади Ллойд Джорджа мають важливе значення у дослідженні політики Великої Британії в Центральній-Східній Європі під час роботи Паризької мирної конференції. Він, без сумніву, озвучив політику Англії відносно ЗУНР у даному регіоні. Таку позицію підтримували в тій чи іншій мірі всі державні діячі Британської імперії. А вона полягала в тому, щоб утримати status quo у Європі. Зокрема, не допустити надмірного зміцнення Франції і її найближчого союзника Польщі за рахунок Німеччини та країн Східної Європи, у тому числі й України. Виходячи з цього, Велику Британію мало цікавила ЗУНР, але її не влаштовувало посилення Польщі. Це підтверджують протоколи засідань керівних органів Паризької мирної конференції та меморандуми Форін Офісу. Зокрема, уже на 7-ий день українсько-польського конфлікту МЗС Великої Британії надіслав Польському Національному Комітетові ноту, в якій Форін Офіс висловив невдоволення уряду її величності війсьними діями Польщі у Східній Галичині та спробу останньої випередити рішення Паризької мирної конференції¹⁹.

З-поміж інших британських джерел варто виділити спогади члена союзної комісії у Польщі та керівника британської військової місії генерала Адріана Кортон де Віарта (1880–1963)²⁰. Він народився у Брюсселі.

Під час Першої світової війни брав активну участь у бойових діях. На початку 1919 р. військовоє міністерство Великої Британії призначило Кортон де Віарт своїм представником у союзній комісії в Польщі. На цій посаді він замінив південноафриканського генерала Л.Боту, який раптово захворів. У лютому 1919 р. Кортон де Віарт увійшов від англійської делегації у комісію Бертелемі, основною метою якої було досягнення перемир'я між Польщею та ЗУНР. Двічі, протягом 22 та 25–28 лютого він зустрічався і вів переговори з українськими делегатами, отже, був у курсі всіх справ, які стосувалися східногалицького питання.

Значний інтерес для нас мають розділи VII “Голова британської військової місії у Польщі” та IX “Польська політика”, у яких англійський генерал описує своє призначення на посаду члена союзної місії від Британської імперії, англо-французькі суперечності у Польщі, в тому числі і Східній Галичині²¹. Після прибуття 12 лютого у Польщу, основна увага генерала була зосереджена на переговорах із представниками ЗУНР і Польщі. Його прихильність до поляків добре простежується у спогадах. Так, він характеризує поляків як героїв, що борються, обороняючи Львів, та захоплюється ними²². Досить стримано англієць описував перемовини комісії з командуванням УГА 22 лютого у Ходорові та 25–28 лютого у Львові з урядовою делегацією на предмет досягнення українсько-польського перемир'я.

Проблема полягала у припиненні двостороннього протистояння у Східній Галичині на основі компромісного рішення. Однак, як визнає Кортон де Віарт, переговори про перемир'я з самого початку були приречені на провал, оскільки запропоновані комісією умови не відповідали ні військовому становищу, ні етнічному принципу. Польська сторона повинна була отримати 1/3 частину території ЗУНР, включно із столицею Львовом і Дрогобицько-Бориславським нафтовим басейном. Тут проживало 1/2 населення Східної Галичини і знаходилася більша частина економічного потенціалу країни.

У звіті Ллойд Джорджу та іншим керівникам Паризької мирної конференції Кортон де Віарт пропонував допомогти полякам, а всі звинувачення у зриві переговорів покладав на українську сторону і переконував прем'єр-міністра віддати Східну Галичину під контроль Польщі чи “принаймні використати свій вплив, щоб зробити це”. Така позиція члена англійської місії не співпадала з точкою зору керівництва Британської імперії. Тому Ллойд Джордж категорично відмовився від поради генерала²³. Прем'єр-міністр був проти створення Великої Польщі коштом її сусідів, зазначаючи, що “вона не повинна поглинати народи, які не є польським і не хочуть ним бути”²⁴. Однак, на нашу думку, ряд обставин

змусили його змиритися з польською окупацією Східної Галичини. Серед них: комуністична революція в Угорщині наприкінці березня 1919 р., наближення Червоної армії до Збруча, франко-американський тиск у Парижі та доконаний факт польської окупації Східної Галичини.

Спогади Кортон де Віарта відіграють важливу роль у дослідженні західноукраїнсько-англійських контактів У них, поряд зі значним фактажем, відображена особиста позиція автора, яка дещо відрізнялася від офіційного курсу Лондона у Східній Галичині.

Не менш важливим джерелом для з'ясування західноукраїнсько-англійських контактів у період, який розглядається, є спогади Ісмі Говарда (1863–1939), який був керівником секції британської делегації на Паризькій мирній конференції у справах північно-східної Європи, у тому числі Росії і Польщі, та головою англійської місії у складі союзної комісії у Польщі. Перебуваючи на цих посадах, автор вів щоденник, у якому помічав усі важливі політичні події, пов'язані з його дипломатичною діяльністю²⁵.

У спогадах І.Говарда міститься значний об'єм інформації. Тут подано перебіг подій, очевидцем яких він був, у період із січня по квітень 1919 року. Саме цей період, описаний у мемуарах Говарда, складає найбільший інтерес.

За глибоко завуальованим текстом спогадів простежується позиція Говарда, згідно якої Польщі відводилася важлива роль в Європейській політиці. “Я відкрито був проти допомоги Польщі, поки вона не стане сильною і незалежною державою. Не тільки тому, що я був щиро зацікавлений у відновленні Польщі, яка відіграла велику роль у Європейській історії, але я також надіявся, що вона із заохоченням і допомогою союзних і прийнятих до союзу держав буде достатньо сильною, щоб протистояти більшовицькій навалі самостійно, і допоможе Антанті, коли стане центральною силою у Європі, перемогти Німеччину і Австрію”²⁶. І.Говард, так само як і Кортон де Віарт, був пропольськи налаштований. Це підтверджують чисельні депеші керівника британської делегації в союзній комісії²⁷. Пропольську налаштованість підтверджує і помітка у щоденнику І.Говарда, де він згадує, що 18 лютого під час обіду з Потоцьким зустрівся із архієпископом Львова Теодоровичем. Останній повідомив, що “українські війська захопили Львів, де австрійці відчували, що їхня сила може перемогти. Але вони були відкинуті студентами і місцевими поляками, котрі боролися з ними на вулицях протягом двох тижнів, поки перші польські загони були відправлені їм на допомогу. Навіть 14-ти річні дівчата, і хлопці, і жінки борються зараз. І кажуть, що німецький ерцгерцог Стефан зараз є все ще з русинами (українцями)”²⁸. Як ба-

чимо, інформація певного роду теж відіграла свою роль у формуванні поглядів Говарда.

Не оминув англійський дипломат у щоденнику діяльності комісії Антант у Східній Галичині. Вже 17 лютого, повідомляє він, частина комісії на чолі із Кортоном де Віартом і американським представником Робертом Лордом була відправлена у Львів з метою припинити військові дії з українцями, які були ще біля Львова. Після того, як уряд ЗУНР розірвав умови перемир'я, запропоновані союзною комісією, частина її делегатів на чолі з англійським генералом була відправлена до Парижа для звіту мирній конференції. І.Говард у складі союзної комісії залишився у Польщі з метою інформування мирної конференції про ситуацію в країні.

У спогадах керівника англійської делегації у складі союзної комісії у Польщі, на нашу думку, міститься кілька неточностей. Вони пов'язані з тим, що він безпосередньо не був у Східній Галичині, а повідомлення про неї черпав із телеграм інших англійських і антантівських представників. Так, 20 лютого у щоденнику знаходимо повідомлення про те, що представники союзної комісії зустрілися у Львові з генералом Омеляновичем-Павленком²⁹. Однак, останній не був у окупованому Львові під час українсько-польської війни і не вів переговори з комісією Антант. У цей час він перебував у ставці УГА в Ходорові. Іншою похибкою є свідчення мемуариста, що 4 березня під час евакуації представників згадуваної комісії зі Львова українські війська обстрілювали поїзди, в яких були делегати Антант, внаслідок чого двох польських офіцерів було поранено³⁰. Натомість Кортон де Віарт повідомляє, що польські офіцери були вбиті (мабуть, антантівськими охоронцями. – К.О.) у сутичці під час їх спроби силоміць сісти у потяг з представниками Антант³¹.

Окремий розділ своїх мемуарів присвятив східногалицькому питанню також і генеральний секретар польської делегації на Паризькій мирній конференції Станіслав Козіцкі.

У спогадах подаються відомості про роботу комісії Л.Боти, зокрема її переговори з польськими представниками відносно умов перемир'я між галичанами і поляками у квітні-травні 1919 р. Цікавими є свідчення автора про позицію Великої Британії в даному питанні. Козіцкі згадує, що англійська делегація застерігала Польщу, що у разі її відмови підписати перемир'я, запропоноване комісією Боти, поляки зіштовхнуться із серйозними наслідками³². Більш ґрунтовно С.Козіцкі характеризує політичний акт від 25 червня 1919 р., коли Паризька мирна конференція вирішила дати дозвіл польським збройним силам тимчасово окупувати Східну Галичину. На думку автора, так закінчилася спроба Англії не допустити

зайняття Польщею Східної Галичини. У цей період інтереси Польщі йшли врозріз із інтересами делегації Великої Британії на мирній конференції³³.

Таким чином, у мемуарах С.Козіцкі ми знаходимо підтвердження того, що Велика Британія виступала проти захоплення Польщею Східної Галичини. Цим пояснюється до певної міри проукраїнське спрямування англійської політики у період, який розглядається. Вона виражалася у протидіях планам Польщі щодо захоплення територій її сусідів. Однак, це зовсім не означало, що Велика Британія не допустить захоплення Східної Галичини Польщею. Британська зовнішня політика, як відомо, керується національними інтересами, а вони мають властивість змінюватися. Та й чи могла отримати якийсь статус Східна Галичина, коли союзники не ставили питання про незалежність України в цілому.

Отже, мемуарна література справляє позитивне враження. Вона представлена українськими, англійськими і польськими авторами. Її використання сприятиме дослідженню окремих аспектів політики Великої Британії стосовно ЗУНР у 1918–1919 роках.

Примітки

1. *Дерев'яно М. Панчук А.* ЗУНР в українській історіографії // Укр. істор. журнал. – 1995. – №2. – С.30.
2. *Довган Ю.* Зовнішня політика Великобританії стосовно ЗУНР у вітчизняних джерелах та історіографії // Галичина. – 2001. – №7. – С.160.
3. *Лозинський М.* Галичина в роках 1918–1920. – Нью-Йорк, 1970. – С.76.
4. *Sprawy Polski na Konferencji pokojowej w Paruzy (далі – СПКР) w 1919 r. Dokumenty i materialy.* – Warszawa, 1967. – Т.2. – S.236-245.
5. *Лозинський М.* Назв. праця. – С.120-131.
6. Там же. – С.134-135, 138-141.
7. Там же. – С.135-137.
8. *Decision du conseil supreme sur la Galicie orientale-les plus impotants Documents avec intruduction par M.Lozynsky.* – Paris, 1919.
9. *Лозинський М.* Назв. праця. – С.115.
10. *Омелянович-Павленко М.* Українсько-польська війна 1918–1919. – Прага, 1929. – С.43-44.
11. Там же. – С.44.
12. Там же. – С.45.
13. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДА України у Львові). – Ф.581. – Оп.1. – Спр.93. – Арк.3.
14. *Wiarł, Carton de.* Adrian Happy Odissey. – London, 1950. – S.99-100.
15. *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. – Львів, 1998. – С.269-270.

16. *Ллойд Джордж*. Правда о мирных договорах. – М., 1957. – Т.1. – С.268-269.
17. Там же. – Т.2 – С.192.
18. Там же. – С.195-196.
19. SPKP. – Т.2. – С.217.
20. *Wiat, Carton de*. Op. cit.
21. Ibid. – С.93.
22. Ibid. – С.98.
23. Ibid. – С.112.
24. *Ллойд Джордж*. Назв. праця. – Т.2. – С.195.
25. *Esmе H.* Theatre of Life: Life Seen from the Stalls, 1905-1936. – London, 1936.
26. Ibid. – С.317.
27. SPKP. – Т.2. – С.238-241, 243-246, 253-254.
28. *Esmе H.* Op. cit. – С.322.
29. Ibid. – С.334.
30. Ibid. – С.340.
31. *Wiat, Carton de*. Op. cit. – С.100.
32. *Kozicki S.* Sprawa granic polski na konferencji pokojowej w Paryżu. – Warszawa, 1921. – С.84-85.
33. Ibid.

Резюме

В статье делается попытка охарактеризовать мемуарную литературу по истории западноукраинско-английских контактов во время польско-украинской войны.

Одержано 25 березня 2005 р.